

Major JINDŘICH SKÁCEL:

Na čem se zakládala taktika bojů čs. armády v Rusku.

Boj československého vojska v Rusku vzbudil podiv celého světa. Vojenští odborníci, ruští generálové naší armády, netroufali si vésti válku se sovětskou přesilou, jež stála proti čsl. armádě v roce

*) Důvody tyto jsou podrobně vyloženy v brožurce „Le plan XVII, Payot Paris“.

osmnáctém, a mnozí z nich naši armádu před bojem též opustili. Chladný vojenský rozpočet je přesvědčoval, že 40.000 lidí beze zbraní v prostoru 8000 km hluboko a neznámé nemůže se stavěti na odpor bolševickým oddílům, silou je daleko převyšujícím a posíleným ještě tisíci maďarskými zajatci, kteří naše vojsko a jeho charakter dosti znali. Mimo tuto okolnost bylo velmi špatnou perspektivou i to, že jsme nebyli k boji připraveni materiálně. Předpoklady o silách nepřítelů byly velmi různé. Určitého se nevědělo nic. Končiny východního Ruska byly pro nás neznámé. Štáb armádního sboru neměl nijakých dat; již proto jich neměl, že na boj s bolševiky nikdo nepomýšlel. Zajímavé je, že ještě necelé dva měsíce před tím bojovali jsme ruku v ruce u Bachmače společně s bolševiky proti Němcům.

S jistou určitostí mluvilo se o plucích, zformovaných bolševiky ze zajatců maďarských a z Němců. Byly zprávy, že v Irkutsku jest jich jedna divise a že v Krasnojarsku jsou také značné síly. V bojích se později ukázalo, že větších jednotek zformovaných ze zajatců není, ale bylo mnoho menších oddílů, které hlavně v městech podél sibiřské dráhy tvořily oporu sovětů. Hlavním nedostatkem čsl. vojska byly zbraně; vojsko mělo jen 168 pušek a jeden kulomet na ešelon, který čítal 500—700 mužů. S tímto nepatrným počtem zbraní mělo se postavit čsl. vojsko proti trojnásobným bolševickým silám. schopným zvětšovati své zálohy a majícím nadbytek výzbroje i všech technických prostředků.

Nejpodstatnější výhodou bolševiků byly jejich základny, a to Ufa, Samara, Jekatěrinburk, Omsk, Irkutsk (v Čeljabinsku a Novonikolajevsku stály naše větší síly, a proto je vyjímám), které tvořily opěrné body pro bolševické síly. Odtud se mohli bolševici zásobovati vším, co bylo nutno, hlavně zesilovati své početné stavy ustavičnými mobilisacemi.

Přes to se armáda do boje pustila a překonala všechny vojenské, politické a technické překážky.

Výsledky bojů překvapovaly. Profesor ruské vojenské akademie generálního štábu generál Andogský mnul si radostí ruce, když dostal od generála Syrového „Schema situace našeho vojska před vystoupením“, vypracovanou podplukovníkem Klecandou. Tehdy se vyjádřil, že to bude pro posluchače akademie těžká úloha, až budou musiti z našich roztroušených vlaků utvořiti západní frontu! Odborníkú-obdivovatelú bojů čsl. armády v Sibiři bylo ovšem více. Příčiny úspěchů nutno hledati. Způsob bojové práce, naše taktika, vykazala velmi silné stránky. Jaké to byly přednosti? Byl to vynikající výcvik? Nebo vojenská výchova? Rozborem těchto i druhých vlastností dospějeme k relativnímu hodnocení různých prvků taktiky a dojdeme k výsledkům snad zajímavým.

V o j e n s k ý v ý c v i k československé armády v Rusku nebyl na vysokém stupni. Ačkoliv naše vojsko bylo utvořeno v Rusku a jako část ruské armády, nedostalo se mu pořádného ruského výcviku; k tomu stačí připomenouti třeba jen horispolský důstojnický čekatelský kurs. Vojsko nemělo tedy ve skutečnosti důkladné přípravy k velké bojové akci. Důstojníci i vojáci spoléhali na to, čemu se naučili v Rakousku, a to po letech ztrávených v zajetí znamenalo velmi málo, zvláště proto, poněvadž bylo mnoho těch, kteří měli pouze válečný výcvik. Hlavně však proto, že rakouskému výcviku se nikdo s duší neoddával. Tento výcvik zaměstnával u většiny jen tělo, ale ne ducha. Mimo ruskou a rakouskou přípravu uplatňoval

se prvek český, to jest výcvik sokolský, avšak ani ten pevně ve vojácích nezakotvil. Ruský výcvik byl těžkopádný, sokolský výcvik byl neúplný a rakouský výcvik byl pro nás bezduchý. Po stránce technické dal však rakouský výcvik nejvíce. V Rakousku sloužila většina lidí s nechutí, zejména většina těch, kteří se potom octli v legiích. Tak nikdo z našich opravdových lidí se duchu výcviku rakouského nepoddal, neboť v Rakousku se pracovalo z přinucení a nikoli z dobré vůle a z přesvědčení. V legii ruské byl takový odpor proti všemu rakouskému, že byl chybně i výcvik rakouský považován za špatný. Nemajíce tak dobrého předběžného výcviku, který by se skutečně v naše vojáky, čítaje v to i důstojníky, hluboce vžil, zůstali jsme vojáky naturalisovanými.

Proto začali jsme se učit a cvičit tak, jak nám to velel náš duch, naše způsobilosti a naše nálada. Výcvik takto prováděný konal se již v duchu naší budoucí taktiky bojové, jak se uplatnila v r. 1918. Nepamatuji se, že bychom se někdy při cvičení na Ukrajině učili ústupu. Učili jsme se jedině útočit. Tímto směrem, nám vlastním, řídil se výcvik jako důsledek naší nálady. Tento výcvik, předepsaný naším duchem a ničím nezkažený, ulehčil vytvoření naší vlastní taktiky, již nezávislé a čistě národní. Je zajímavé a dokazuje to pravdivost výše uvedeného, že na př. Poláci, Rumuni, Jihooslované, ačkoli měli v Rakousku též vojenský výcvik a ačkoli se tomuto výcviku více oddávali než Čechoslováci, když se měli projevit jako vojsko čistě národní, ukázali v každém ohledu nedostatky daleko větší než naše armáda. Z tohoto srovnání je zřejmé, že národní vyspělost se odrážela na charakteru každého národního vojska v Rusku i na našem vojsku a že na taktice našich bojů se prokázaly vlastnosti národní. Taktika našich bojů byla tedy čistě československá, bez velkého vlivu cizího výcviku a výchovy.

Výcvik nebyl, jak již řečeno, na vysokém stupni válečné techniky, neboť se očekávalo, že po příjezdu do Francie bude armáda podrobena řádnému výcviku západních armád. O vojenském vzdělání důstojníků platí totéž. Nebylo značné. Důstojník měl základní znalosti vojenské, ostatní doplnil zdravý smysl každého jednotlivce.

Za důkaz svědčí i ta okolnost, že se dobře osvědčili i ti důstojníci, kteří se před tím vojenstvím odborně nezabývali (plk. Švec, gen. Syrový, gen. Gajda, gen. Čeček, gen. Voženilek a jiní).

Zvláštnosti revoluční vojenské organizace, vzniklé náhodně, byly příčinou, že i poddůstojníci nebyli tím, čím jsou ve všech druhých armádách, to jest základem částí a nositeli vojenského výcviku a ducha. Ve všech armádách zúčastnivších se světové války byli poddůstojníci za dlouhá léta dobře vycvičení a byli velkou autoritou. V čsl. armádě v Rusku nebylo. Poddůstojníci nebyli starší než vojáci, byli z vojáků vybíráni bez ohledu na dřívější hodnosti, a proto též poměr mezi nimi byl příliš blízký. Odstup mezi poddůstojníkem a vojákem se nedal v krátké době vytvořit. Z toho důvodu celá tíha provádění výcviku, vlastně jeho kombinování a do jisté míry opakování a udržení disciplíny, spočívala hlavně na důstojníku. Výhoda, která nahrazovala část výcviku, byla v tom, že stav vojska se v malých jednotkách téměř neměnil. Každý důstojník stálým bratrským stykem s vojínů a rozhovory s nimi znal dobře své podřízené a jejich vlastnosti; v boji pak věděl, jakou úlohu může komu dát a jak se může spolehnouti.

Vojenská výchova založená na lásce ke státu a armádě českoslovenští vojáci v Rusku rovněž neměli. S tou se v armádě

teprve začínalo. Rakouská výchova vojenská byla nenáviděna a odtud lze si vysvětliti odpor ke všemu, co bylo jen trochu podobné výchově rakouské, i když to bylo s hlediska vojenského nutné a potřebné. Slovo disciplína se zejména na začátku tvoření armády nedalo mezi dobrovolníky vůbec téměř ani vyslovovati, poněvadž to připomínalo a mělo příchut' rakušáctví; když už se mluvilo o disciplíně, tedy jen o disciplíně francouzské. Disciplína ve skutečnosti byla podporována zdůrazňováním citu povinnosti a vytčením cíle, totiž svobody národa, a později poukazováním na zájem republiky. Disciplína se tedy neudržovala ze strachu, nýbrž z dobrého svědomí. Bez trestů však se československá armáda neobešla, poněvadž i v ní byly elementy, třebaš řídké, na které působil strach z trestu. Vzhledem na rozvrat, panující okolo nás v Rusku a v Sibiři, nebyly však přestupky velké ani časté.

Bylo již řečeno, že výchova vojska nebyla dlouhá a nemohla být prováděna podle obšírně promyšleného plánu; nebylo na to času a nebylo toho ani třeba, poněvadž vojenský duch se posiloval představami o nutnosti dosažení našeho ideálu. Aby se udržel vojín v náladě, byl zaměstnáván, kde to bylo možné, různými slavnostmi a hrami. V Borispolu, kde bylo shromaždiště pro oddíly druhé divise, projevil se náladu vojáků družným životem a povzbuzovala se nádhernou úpravou obytných zemljanek. Z pohledu na tyto z prstí, drnů, kůry, kamení a jiného materiálu vytvořené obrazy historických výjevů a symbolů bylo lze si učiniti představu o směru, jakým se brala jejich výchova, jaký byl jejich duch a vnitřní pořádek i jaká byla jejich bojová hodnota. V osmnáctém roce byly zaměněny ruské důstojnické odznaky nášivkami na ramenou, aby byly skromnější. Ale voják z nedostatku přesných předpisů i materiálu nebyl zcela omezen ve své citovosti, a tak vidíme, jak cit pro pěkné a krásné věci se v nich projevuje v náklonnosti k vojenským ozdobám. Vojáci milovali elegantní střih, výložky a nášivky.

Mnohdy nebylo lze poznati desátníka od podplukovníka, četaře od plukovníka. Je to důkazem, že vojenská uniforma měla a neztratila toho výchovného významu, jaký skutečně mítí má.

Cíl, osvobození vlasti, hrál v psychologii našich vojáků největší roli. Idea osvobození byla základem té mravní síly, kterou čsl. vojsko v troskách státního ruského života, jimiž bylo obklopeno, projevilo. V první řadě to bylo srdce a rozum, jimiž bývalo vždy dosaženo úspěchu v organizaci a potom i v boji. Poměrná značná inteligence, vyšší nežli u nepřitele, dala mu s převahou a dobře využití své zbraně. Mravní síla vojáků v osmnáctém roce plně se shodla i s jejich silou fysickou a nahradila nedostatky v poměru k většině nepřitele, sovětských Rusů, kteří lépe snášeli hlad, zimu a únavu. Ze světové války pak víme, že nejlepším ruským vojskem byly sbory sibiřské.

Osvědčil se znova napoleonský výrok: úspěch v boji závisí ze tří čtvrtin na silách morálních a jen z jedné čtvrtiny na silách materiálních. Jakou ohromnou roli hrála v morálních silách našich vojsk idea osvobození, jest viděti z toho, že vojsko, které ukázalo přímo základy chabrosti, svědomitosti a vůle po dlouhé měsíce bojů na začátku vystoupení, po prohlášení čsl. republiky tyto vlastnosti pomalu ztrácí a začínají u něho vítězití záporné prvky, hlavně starost o sebezáchranu, která se projevila koncem r. 1918, jasně pak v r. 1920 při ústupu ze střední Sibíře za nátlaku bolševiků na náš zadní voj (Nižně-Udinsk). K této vlastnosti přistupovala ještě ta

okolnost, že vojsko, které bylo organisované cestou revoluční, mělo velmi zvýšenou citlivost a měnivou náladu. Toto vojsko bylo schopno ohromných hrdinství, pokud bylo vedeno ideou, ale poddávalo se i panice, jakmile tuto ideu ztratilo.

Při posuzování dané otázky mám na mysli válku s bolševiky v r. 1918 a její pokračování v r. 1919 a 1920, kde vystupovalo vojsko jako celek. Aby byly lehce pochopeny vlastnosti projevované vojáky v bojích, je nutno zmíniti se částečně o okolnostech, za jakých válka vznikla. Válka s bolševiky začala fakticky mírným způsobem, t. j. vyjednáváním, a teprve po přepadení našich vlaků u Zlatoustu, Irkutsku a Marianovky proměnila se ve válku krví a železem.

Válka s bolševiky nevznikla rozhodnutím vlády, nýbrž vznikla rozhodnutím skupiny národa, od kmene úplně odříznuté, vznikla rozhodnutím vojska, jednomyslným branným odporem na obranu československého vojska v první řadě a na obranu zájmů každého jednotlivého vojína v řadě druhé. Obrana vojska se kryla s obranou zájmu národa. Vzniklou válkou se nerozhodoval spor o materiální výhody, nýbrž utkaly se dva směry: národní a třídní. To bylo jen zdánlivé. Ve skutečnosti však vznikl boj o bytí národní, neboť sovětská vláda vypověděla nám válku na příkaz naseho národního nepřítele: Berlína (hraběte Mirbacha). Čechové jsou v míru pacifisté, poznali ve válce nutnost boje za existenci národní. Proto tak spontánně byl v Čeljabinsku odhlasován boj se sovětskou vládou. Vojna s bolševiky byla ve skutečnosti wojnou s germanismem a byla těžkou zkouškou pro mladou armádu. Nepřipravení k vojně, bez státního aparátu a daleko za hranicemi budoucího státu rozhodli se naši vojáci vésti wojnu s ohromným sovětským kolosem podporovaným hlavně na začátku velmi početnými oddíly maďarskými i německými. V rozhodnutí, učiněném živelně celým vojskem za tak těžkých podmínek, bylo lze tušiti charakter budoucího boje. Každý vojín se tedy rozhodl dobrovolně k boji na život a na smrt. Nebezpečí podniku vyžadovalo od každého nejvyšší napětí obětavosti a energie. Tyto neobyčejně těžké okolnosti, mnohem těžší než jakékoli okolnosti na kterékoli ze světových front, daly vyniknouti výrazně vlastnostem vojáků, na nichž se zakládala a které byly příčinou taktiky našeho boje v Rusku. Vůle porazit nepřítele stůj co stůj a strhnouti sovětskou smýčku s krku armády pronikla v duši každého jednotlivce a byla základem taktiky čsl. vojska.

Taktika, založená na vůli bít se, útočiti, byla doprovázena i svými zvlášť vynikajícími rysy, z nichž hlavním rysem je iniciativa. Jak již bylo řečeno, bylo vojsko před vystoupením i na jeho počátku v sázce. Každý dobrovolník věděl, že nevíťezí-li se, bude to hanbou národní a bude to i ztrátou osobní svobody. Každý vojín věděl, že cílem jest probít si cestu do Francie a později tvořiti západní frontu, a to mu umožňovalo rozuměti všem velkým i místním taktickým záměrům a operacím. Pozoroval jsem v bojích, že nebylo téměř jednoho vojína, který by nesledoval trvale situaci a její změny. Tato okolnost byla příčinou, proč byly naše oddíly tak živé a iniciativní. Voják, který bojoval s velkým zájmem o úspěšný výsledek, byl stále pohotově zasáhnouti tam, kde toho bude třeba. Byl-li zabit velitel, ostatní pracovali dále, byl-li zabit důstojník, vojáci bojovali samostatně. Obcházel-li nepřítel křídlo, téměř bez povelu se zaujímal bočné protipostavení. Byl-li boj tuhý a neměli-li protivníci sil na obchvácení, tu několik vojinů s kulometem se odplížilo a brzy dostal nepřítel bočnou palbu. Jestliže se skupiny od-

urhly, tu se samočinně navazovalo spojení. Velitelé dovedli dobře využití těchto vlastností vojska, a tím zvyšovali výkonnost jak jednotlivého vojína, tak i celé armády. Bystré jednání umožnilo nám iniciativu s celkového hlediska na boj a zabezpečilo tím armádě úspěchy, vojenské výhody a nadto zdvihlo ducha vojska.

Iniciativa našeho vojska byla výsledkem psychické nálady celku a byla dána vlastně již před vystoupením, což je patrné z tohoto faktu: Do Isil-Kulu, asi 120 km západně od Omska, přišel francouzský podplukovník Guinet, aby přesvědčil 6. pluk, že je nutno podřídit se sovětským žádostem. Vojáci však byli hotovi vrhnouti se vpřed a odpověděli jednohlasně: Na Omsk! Pozornost celého pluku byla soustředěna na cíl, který stál před ním, a na provedení této úlohy.

V druhých plucích a skupinách byly podobné případy. Když došlo pak k boji o Omsk, šel pluk do boje bez pochybností, nerozumění a váhání. Iniciativa naší armády nevyčerpala se jen taktickými výhodami a povznesením nálady vojska, nýbrž její cena zvětšila se ještě úpadkem nálady u nepřítele. Po prvních úspěších, po dobytí Omska, Novonikolajevska a Celjabinska začalo se u nepřítele mluvit o statisících našeho vojska. Ačkoli jsme byli ve všech bojích číselně mnohem slabší a ačkoli jsme neznali terénu a mnohdy ani nepřítele, vždy bylo energicky útočeno. Výsledkem těchto ostrých útoků byly taktické a morální výhody: trvalé porážky nepřítele, což vzbuzovalo chuť k dalším bojům. Jakým dojmem působily útoky našich vojsk na bolševiky, vidno z boje u Marianovky. Ač bylo u Marianovky bolševických sil mnohem více než našich, prosil velitel bolševické fronty o posilu slovy: „Nužna pomošč. Čechoslovakov vidimo něvidimo.“ (Jest nutna pomoc, Čechoslováků je strašně mnoho. Ze zachyceného rozhovoru.) Bylo zřejmo, že energické útoky rozrušily mravní sílu bolševiků. Tito přemýšleli jen o nebezpečí, které jsme jim připravovali, a ztratili cíl. Přebytké části nepřítele zůstaly pasivní. Nepřítel se musil podřídit naší vůli a na konec boj prohrál. Tento poslední zjev se stal posléze v bojích téměř pravidlem. Jasný cíl, rozhodnost v jeho dostižení a trvalá iniciativa dávala nám převahu nad nepřítelem všude, kde se bojovalo. První úspěchy a vítězství umožnily nám poznati sovětskou armádu a jakmile s ní spadla slupka tajemství, již byla pro nás na počátku zahalena, a jakmile jsme poznali její vnitřní organizaci, bylo umožněno odhadnouti i morální schopnosti bolševického organismu a podle toho jednati.

Bolševici, díky způsobu našeho boje, nás nemohli poznati, byli jsme jim těžce srozumitelní a o naší bojové schopnosti rostly legendy. První rozhodné útoky čsl. vojsk vytvořily z našeho vojska v představách bolševiků ohromnou sílu. Idea útoku v čsl. vojsku žila a úspěchy zakořenila se nyní úplně. Několikanásobná přesila donutila čsl. oddíly pod Kazaní se brániti, avšak ani tam nezůstala obrana pasivní, nýbrž byla obranou aktivní, proniknutou snahou rozbíti nepřítele. Poněvadž našich vojsk proti přesile nepřátelské bývalo poměrně málo, část, která se ocitla v boji, nemohla býti lehce vystřídána, takže v případě jednoho neúspěchu hrozily okamžité neúspěchy další. Za ústupu bylo vžito vědomí, že žádný oddíl nesmí ustupovati bez výhod pro sebe. Vojini, velitelé i mužstvo projevovali všude patřičnou samostatnost, nevycházející z rámce dostižení společného cíle.

Zamilovanou zbraní malých skupinek vojáků byly „Luisky“ (Lewis). S nimi se podnikaly různé samostatné úkoly. Myšlenka bojových skupin, opírajících se o samočinnou zbraň, vzniká tedy u nás v Rusku úplně nezávisle od její potřeby na jiných frontách „Luiskami“ nahrazován byl nedostatek lidí. Skupinu kolem pušky tvořili obyčejně vojáci-kamarádi, blízcí přátelé soužitím v jednom vagóně. Rozdíl vzniku bojových skupin u nás a na příklad ve Francii je ten, že ve Francii vznikla ve snaze nahradit lidi v obraně, kdežto u nás v útoku.

Snaha útočit vždy na nepřítele v jeho slabém a citlivém místě stala se obecnou. Nedostatek sil byl nahrazován svědomitým vybráním cíle pro obchvatná vojska. V obyvatelstvu našli se lidé, kteří mohli informovat velitelství skupin o terénu, a tím někdy umožnit velké obchvaty. Byli to zejména kozáci, železniční úředníci, dělníci a důstojníci. Obchvatná taktika se rozvinula plně a dosáhla svého vrcholu desantem*) na Bajkalu. Dvě lodi, s těžkostí spravené, převážejí naše části přes jezero bajkalské ve vědomí, že pravděpodobnost srážky s nepřítelem na velkých, výborně ozbrojených a téměř námořních parnicích je jistá. Srážejí se s nepřítelem, ničí nepřátelský koráb, zabezpečují si vylodění, a tím i obchvatný manévř na druhém břehu. V boji na Bajkale bylo 90% rizika. Bez tohoto riskantního podniku obsazení okolí tunelů bylo by si vyžádalo nesmírných ztrát a kdo ví, jak dlouhého času. Zdálo se to nutné velitelům a proto i vojínům a provedlo se to. Umění riskovat bylo cenným znakem naší taktiky bojové v Rusku.

Zvláštním projevem bojové taktiky čsl. vojska v Rusku bylo užití obrněných vlaků, většinou zkonstruovaných z amerických uhelných vozů. Velký význam jejich byl jasný, protože válka se vedla v Rusku téměř jen v blízkosti tratí. Jejich úloha spočívala v činnosti výzvědné a ochranné. Byl to nedělitelný předvoj, jenž zastával současně oba úkoly. Jednou až dvěma platformami, připevněnými před obrněným vlakem, se zkoumalo, zdali není poškozená trať, vytrhány koleje atd. Jejich používání bylo tak časté, že každá skupina vojska měla jich několik, aby v případě poškození jednoho nastoupil službu ihned druhý nebo aby první posílil. Obrněné vlaky vykonávaly též kromě taktického upotřebení úkoly asistenční. (Zakročení v Čitě obrněného vlaku „Orlika“ a j.) V použití obrněných vlaků se získala postupem času velká praxe a zkušenosti, takže od změn posádek v obrněných vlacích přešlo se k posádkám stálým. Za základnu pro všechny operace vojsk sloužila dráha. Vzhledem k tomu nebylo zapotřebí mnoho vozatajstva a části netrpěly nedostatkem.

Závěr: Český člověk překázal velkou vojenskou zdatnost zejména válkami v patnáctém století. Z této doby zachovala se jistá představa o vůli k vítězství, představa, jež hrála ohromnou úlohu i u nás v Rusku. (Symboly, prapory, jména pluků a jiné.) Naše boje v Rusku byly ohlasem těchto představ o svobodě a samostatnosti. Na naši taktiku působilo, stejně jako v patnáctém století, přání zvítěziti, a pomstíti se stůj co stůj. Vůle k boji a těžké okolnosti byly příčinou všech velkých i malých rozhodnutí i bystrých operací. Vítězství v Rusku bylo dosaženo úsilím každého a všech. t. j. souhrnem všech duševních i materiálních kvalit příslušníků vojska, namířených naprosto k určitému cíli: samostatnosti národa. Chtěli jsme rozbít Rakousko a proto jsme musili myslet jedině na útok. Idea celého zahraničního boje byla ideou útoku.

*) desant = vyloděný oddíl vojska se zvláštní úlohou.